

ajbmr.com/articlepdf/ajbmr01n0401.pdf. **9.** Пилипенко А. А. Архітектоніка обліково-аналітичного забезпечення управління витратами підприємств та їх об'єднань / А. А. Пилипенко // Економіка розвитку. – 2011. – № 1. – С. 36–40. **10.** Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський управлінський облік / Ф. Ф. Бутинець, Т. В. Давидюк, Н. М. Малюга, Л. В. Чижевська. – Житомир : Рута, 2002. – 480 с. **11.** Голов С. Ф. Управленческий учет : учебник / С. Ф. Голов. – Х. : Фактор, 2009. – 784 с. **12.** Чупахина Н. И. Теоретические основы создания системы управленческого учета в АПК / Н. И. Чупахина [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.auditfin.com/fin/2007/5/Chuhahina/Chuhahina%20.pdf>.

References: **1.** Karpenko O. V. *Upravlinskyi oblik: orhanizatsiia, metodolohiia, metodyka vykladannia : monohrafiia* [Managerial Accounting: Organization, Methodology, Teaching Methodology: monograph] / O. V. Karpenko. – Poltava : RVTs PUSKU. – 2005. – 341 p. **2.** Sheshukova T. G. *Istoriya i perspektivy rozvitiya upravlencheskogo ucheta na predpriyatii* [History and Prospects of the Development of Management Accounting in the Enterprise] / T. G. Sheshukova, D. G. Krasilnikov // Vestnik Permskogo universiteta. – 2010. – No. 4 (7). – P. 20–26. **3.** Zyma Yu. P. Approaches to Automation of Managerial Accounting / Yu. P. Zyma // Actual Problems of Economics. – 2014. – No. 8. – P. 375–379. **4.** Cokins G. Top 7 Trends in Management Accounting. P. 1 / Gary Cokins // Strategic Finance. – 2013. – No. 12. – P. 21–29. **5.** Cokins G. Top 7 Trends in Management Accounting. P. 2 / Gary Cokins // Strategic Finance. – 2014. – No. 1. – P. 41–47. **6.** Idlico Recca Cardos Activity-based Costing (ABC) and Activity-based Management (ABM) Implementation – is This the Solution for Organizations to Gain Profitability? / Idlico Recca Cardos, Stefan Pete [Electronic resource]. – Access mode : <https://ideas.repec.org/a/ine/journal/v1y2011i41p151-168.html>. **7.** Khodzytska V. V. *Stratehichnyi upravlinskyi oblik v systemi kompleksnoho menedzhmentu subiektiv hospodariuvannia* [Strategic Management Accounting System Integrated Management Entities] / V. V. Khodzytska, L. V. Ivchenko // Oblik i finansy. – 2014. – No. 1. – P. 50–55. **8.** Shah H. Strategic Management Accounting – a Messiah for Management Accounting? / Haider Shah, Ali Malik, Muhammad Shaikat Malik // Australian Journal of Business and Management Research. – 2011. – No. 4 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.ajbmr.com/articlepdf/ajbmr01n0401.pdf>. **9.** Pylypenko A. A. *Arkhitektonika oblikovo-analitychnoho zabezpechennia upravlinnia vytratamy pidpriemstv ta ikh obiednan* [Architectonics Accounting and Analytical Software Cost Management of Enterprises and Their Associations] / A. A. Pylypenko // Ekonomika rozvytku. – 2011. – No. 1. – P. 36–40. **10.** Butynets F. F. *Bukhhalterskyi upravlinskyi oblik* [Accounting Management Accounting] / F. F. Butynets, T. V. Davydiuk, N. M. Maliuha, L. V. Chyzhevska. – Zhytomyr : Ruta, 2002. – 480 p. **11.** Golov S. F. *Upravlencheskiy ucheta : uchebnyk* / S. F. Golov. – Kharkiv : Faktor, 2009. – 784 p. **12.** Chupahina N. I. *Teoreticheskie osnovy sozdaniya systemy upravlencheskogo ucheta v APK* / N. I. Chupahina [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.auditfin.com/fin/2007/5/Chuhahina/Chuhahina%20.pdf>.

Інформація про автора

Волковська Яна Віталіївна – аспірант кафедри бухгалтерського обліку Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця (пр. Леніна, 9а, м. Харків, Україна, 61166, e-mail: volya12@mail.ru).

Информация об авторе

Волковская Яна Витальевна – аспірант кафедри бухгалтерського учёта Харьковского национального экономического университета им. Семёна Кузнеця (пр. Ленина, 9а, г. Харьков, Украина, 61166 e-mail: volya12@mail.ru).

Information about the author

Ya. Volkovska – Postgraduate Student, Department of Accounting, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (Lenina pr., 9a, Kharkiv, 61166, Ukraine, e-mail: volya12@mail.ru).

*Стаття надійшла до ред.
03.07.2015 р.*

JEL Classification: L15, L23, P28

УДК 65.011.14

ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Іваненко О. В.

Анотація. Вирішенню завдання підвищення ефективності використання енергетичних ресурсів на вітчизняних підприємствах сприяє впровадження систем забезпечення енергоефективності. Використанню найкращого світового досвіду щодо розробки таких систем, серед яких програми і стандарти екологічного та енергетичного менеджменту.

© Іваненко О. В., 2015

ту, на українських підприємствах має передувати створення відповідних умов, в тому числі організаційних. У статті проаналізовано програми і стандарти, що регламентують вимоги до систем забезпечення енергоефективності на підприємстві, визначено їх переваги та недоліки, а також бар'єри їх впровадження. На основі проведеного аналізу запропоновано перелік основних етапів формування організаційних умов забезпечення енергоефективності на підприємстві.

Ключові слова: енергоефективність, організаційні умови забезпечення енергоефективності, енергетичний менеджмент, міжнародні стандарти.

ИССЛЕДОВАНИЕ СИСТЕМ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭНЕРГОЭФФЕКТИВНОСТИ НА ПРЕДПРИЯТИИ

Иваненко Е. В.

Аннотация. Решению задачи повышения эффективности использования энергетических ресурсов на отечественных предприятиях способствует внедрение систем обеспечения энергоэффективности. Использованию лучшего мирового опыта разработки таких систем, среди которых программы и стандарты экологического и энергетического менеджмента, на украинских предприятиях должно предшествовать создание соответствующих условий, в том числе организационных. В статье проанализированы программы и стандарты, регламентирующие требования к системам обеспечения энергоэффективности на предприятии, определены их преимущества и недостатки, а также барьеры их внедрения. На основе проведенного анализа предложен перечень основных этапов формирования организационных условий обеспечения энергоэффективности на предприятии.

Ключевые слова: энергоэффективность, организационные условия обеспечения энергоэффективности, энергетический менеджмент, международные стандарты.

STUDYING THE ENERGY MANAGEMENT SYSTEMS AT THE ENTERPRISE

O. Ivanenko

Abstract. To solve the problem of increasing the energy use efficiency at Ukrainian enterprises, it is advisable to implement energy management systems. Application of the best world practices in development of such systems, among which there is a number of environmental and energy management programs and standards, should be preceded by creation of certain conditions, including organizational, at Ukrainian enterprises. In the article the programs and standards, which regulate requirements concerning energy management systems at the enterprise have been analyzed, their advantages, disadvantages, as well as implementation barriers identified. Based on the analysis, the main stages of forming organizational conditions for ensuring energy efficiency at the enterprise have been suggested.

Keywords: energy efficiency, organizational conditions for ensuring energy efficiency, energy management, international standards.

Розробка систем забезпечення енергоефективності на вітчизняних підприємствах має ґрунтуватися на використанні наявного світового досвіду із вирішення цієї проблеми. У світовій практиці існує ряд програм та стандартів, які встановлюють базові вимоги до підприємств щодо підвищення енергоефективності та зменшення негативного впливу від діяльності на стан навколишнього середовища. До таких програм та стандартів відносяться: програма сертифікації підприємств, споруд, процесів та продукції з енергоефективності та визначення рівня впливу на навколишнє середовище Energy Star (США) [1]; методологія екологічного менеджменту та аудиту EMAS (Eco-Management and Audit Scheme), створена Європейською комісією у рамках екологічного менеджменту [2]; міжнародні стандарти ISO 14001 – Системи екологічного менеджменту [3] та ISO 50001 – Системи енергетичного менеджменту [4], європейський стандарт EN 16001 – Системи енергетичного менеджменту [5], а також ряд локальних програм екологічного менеджменту [6]. В рамках кожної із перелічених програм та стандартів регламентуються вимоги, яким має відповідати створена для реалізації енергетичної політики система енергетичного менеджменту, функціонування та постійне вдосконалення якої забезпечує підвищення енергоефективності на підприємстві.

Впровадження та підтримання функціонування систем забезпечення енергоефективності на вітчизняних підприємствах, що будуть відповідати вимогам кращих практик, потребує створення організаційних умов [7]. Водночас, пропонуючи типові інструменти для впровадження систем забезпечення енергоефектив-

ності та регламентуючи вимоги до їх функціонування, стандарти та програми не надають методичних рекомендацій щодо створення таких умов. Тому метою статі є аналіз систем забезпечення енергоефективності і визначення основних етапів формування організаційних умов на підприємстві.

Представлені вище програми і стандарти є визнаними на світовому рівні документами, що встановлюють вимоги до розробки, впровадження та функціонування систем забезпечення енергоефективності на підприємствах. У них визначено основоположні елементи цих систем, а також рекомендовано етапи їх побудови.

Загальновизнані системи забезпечення енергоефективності на підприємстві базуються на необхідності постійного вдосконалення системи управління підприємством таким чином, щоб у результаті відбувалось зниження обсягів споживання енергетичних ресурсів у виробничій діяльності. Безперервність підвищення енергоефективності системи має бути регламентована в енергетичній політиці підприємства та забезпечується постійним повторюванням циклу управління, пошуком вузьких місць, які потребують подальшого вдосконалення. Для реалізації енергетичної політики на підприємстві має відбуватися тактичне планування – розроблення плану заходів із підвищення енергоефективності. Залежно від того, яку систему забезпечення енергоефективності розглядають, етапи та елементи цієї системи можуть відрізнятися. Результати проведеного дослідження наявних систем забезпечення енергоефективності, що регламентовані відповідними стандартами та програмами, наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Особливості наявних систем забезпечення енергоефективності

Документ, що регламентує вимоги до системи забезпечення енергоефективності	Стисла характеристика	Основна особливість	Базова методологія	Забезпеченість методами та інструментами реалізації
Energy Star program	Програма підвищення енергоефективності та зниження впливу на довкілля	Розгорнуті вимоги до процесу впровадження, обов'язкові до виконання. Необхідність публічного звітування	Визначені етапи реалізації. Рейтингова система результату	Наявність методичного забезпечення та інструментів, які водночас є не обов'язковими до застосування
EMAS	Програма екологічного менеджменту та аудиту	Вимагає публічного звітування щодо екологічної ефективності	PDCA-цикл	Методичні рекомендації та довідкова інформація
Локальні європейські системи екологічного менеджменту	Висувають вимоги до системи екологічного менеджменту, більшість орієнтована на внутрішнє користування	Враховують особливості малих та середніх підприємств і локальні галузеві особливості	PDCA-цикл	Часткові рекомендації до процесу впровадження
ISO 14001	Стандарт висуває вимоги до системи екологічного менеджменту	Встановлює вимоги до системи екологічного менеджменту, частиною завдань якого є досягнення цілей ефективного використання енергетичних ресурсів	PDCA-цикл	Наявність певних інструментів аналізу стану та моніторингу результатів. Методичне забезпечення процесу реалізації не надається
EN 16001	Стандарт висуває вимоги до системи енергетичного менеджменту	Встановлює вимоги до системи енергетичного менеджменту	PDCA-цикл	
ISO 50001			PDCA-цикл	

Так, за програмою Energy Star на підприємстві створюється постійно повторюваний процес із залученням широкого кола відповідальних осіб для пошуку шляхів зниження використання енергії. В рамках участі в цій програмі увага акцентується на отриманні результату зниження енергоспоживання, водночас набір інструментів, використаних для отримання результату, не регламентується. Крім того, ця програма забезпечена значною кількістю методичного інструментарію, рішення про використання якого приймається підприємством самостійно. Програмою запропоновано основні етапи процесу підготовки до проходження реєстрації на отримання визнання рівня енергоефективності. Перевагою цієї програми є її широта та визначеність у різноманітних галузях промисловості [8]. Отримання рейтингової оцінки за результатами проходження реєстрації у програмі дозволяє підприємству користуватися різноманітними перевагами наявності цього знаку [9].

У той же час отримання результатів, навіть із використанням запропонованих у рамках програми методів та інструментів зниження енергоспоживання, потребує від підприємства прийняття значної кількості управлінських рішень. Як і всі аналогічні системи, програма Energy Star вказує, якими мають бути результати для отримання права, як проходити реєстрацію. Проте для досягнення цих результатів на підприємстві необхідно створювати умови, в тому числі організаційні. Процес створення останніх у рамках програми Energy Star складає сферу самостійної компетенції менеджерів підприємства та не входить у рамки рекомендацій, наданих цією програмою.

Група програм екологічного менеджменту, представником якої є програма екологічного менеджменту та аудиту EMAS, а також ряд локальних європейських програм екологічного менеджменту, схожих із EMAS [6], ставлять перед підприємствами більш широкі завдання, ніж Energy Star. Це пов'язано із розширенням предмета таких програм до визначення екологічної ефективності.

Як вже було зазначено, в рамках екологічної ефективності знаходять своє відображення завдання зниження енергетичного споживання; підвищення частки тепла та електроенергії, що виробляються на підприємстві для власних потреб із альтернативних джерел енергії; зменшення обсягів впливу на навколишнє середовище через зниження емісії шкідливих викидів в атмосферу; оцінюється також використання вторинної сировини, кількість вироблених відходів тощо [8]. Водночас такі програми, як EMAS, можна розглядати як програми, що регламентують розробку систем забезпечення енергоефективності.

Схожий характер отримуваних результатів забезпечує впровадження стандарту ISO 14001 системи екологічного менеджменту, який на відміну від EMAS не ставить підприємствам вимог до обов'язкового публічного звітування [3]. Проведення дослідження та аналізу цих регламентуючих документів надає розуміння обов'язкових структурних елементів системи управління, які забезпечують енергоефективність підприємства. Проте, як і у випадку програми Energy Star, можна зробити висновок, що для досягнення встановлених ISO 14001 та EMAS вимог підприємству необхідно створити організаційні умови, що сприятимуть досягненню та безперервному підвищенню показників екологічної ефективності, в тому числі енергоефективності.

Серед наявних регламентів до створення систем забезпечення енергоефективності на підприємстві найбільш конкретні вимоги висувають Європейський стандарт EN 16001 та міжнародний стандарт ISO 50001 – системи енергетичного менеджменту [10]. Ці стандарти регламентують вимоги, яким має відповідати система енергетичного менеджменту на підприємстві. Як і попередні регламентуючі документи, вони базуються на формулюванні енергетичної політики та її реалізації за рахунок розробки плану заходів зі зниження споживання енергетичних ресурсів. На відміну від інших, тут увагу приділено саме енергетичній ефективності, енергоспоживанню та енерговикористанню на підприємстві. Маючи за вихідну методологію побудови процесів у системі енергоменеджменту PDCA-цикл, ці стандарти необхідною передумовою проходження перевірки відповідності та сертифікації системи енергетичного менеджменту висувають необхідність проведення періодичного внутрішнього аудиту та впровадження коригуючих дій. Порядок проведення внутрішнього аудиту не регламентується, хоча цей аудит може проводитися із допомогою залучення зовнішніх сервісів. Таким чином, установлені стандартами вимоги до системи (наявність ключових необхідних елементів) пропонується досягати за рахунок реалізації циклу управління (процес енергетичного менеджменту). Саме тому підприємству необхідно створювати організаційні умови реалізації процесів, регламентованих стандартом.

Проведений аналіз наявних систем забезпечення енергоефективності на підприємстві показав, що базовою методологією забезпечення енергоефективності є PDCA-цикл, однак для впровадження її на вітчизняних підприємствах необхідне створення умов. Розробка організаційного забезпечення енергоефективності на підприємстві створить умови для координації дій усіх співробітників, задіяних в отриманні, використанні та утилізації енергетичних ресурсів (рис. 1).

Формування організаційних умов забезпечення енергоефективності має розпочинатися з визначення відповідального підрозділу, регламентації його прав та обов'язків. Такий підрозділ координуватиме діяльність, спрямовану на підвищення ефективності використання енергетичних ресурсів на підприємстві. Створення цього підрозділу потребує формування відповідної комунікаційної мережі вертикальних та горизонтальних зв'язків, регламентування діяльності з енергоефективності в положеннях про підрозділ та посадових інструкціях.

Подальші етапи формування організаційних умов полягають у встановленні науково обґрунтованих норм та нормативів використання енергетичних ресурсів, із обов'язковим визначенням правил перегляду цих нормативів. Складовою організаційного забезпечення визначено своєчасне освоєння інформаційних ресурсів щодо енергоефективності, вивчення сучасних технологій енергозбереження.

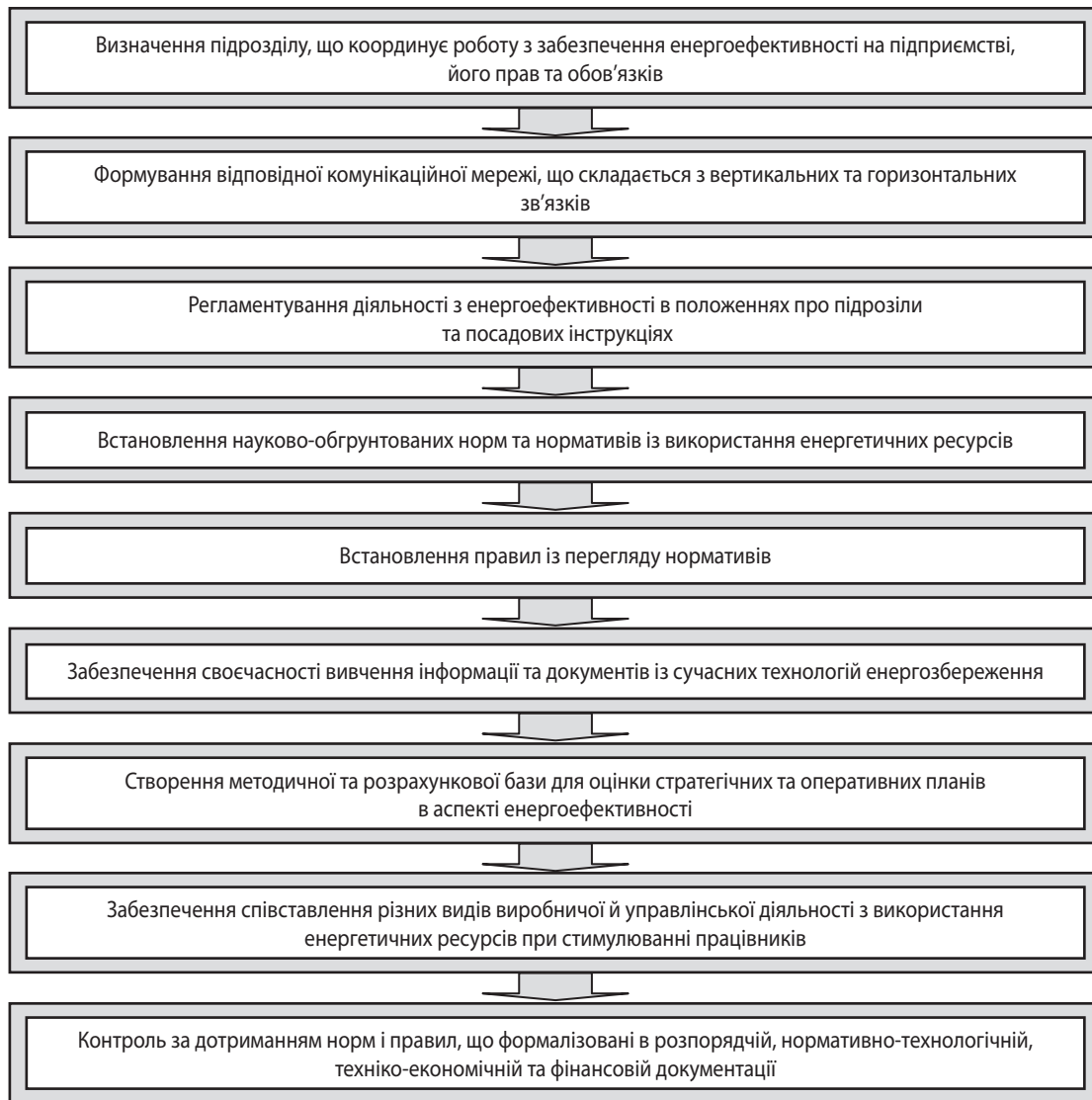

Рис. 1. Основні етапи формування організаційних умов забезпечення енергоефективності на підприємстві

Крім того, необхідно створити методичну та розрахункову базу для оцінки планування діяльності з урахуванням критерію енергоефективності, перегляду стратегічних і оперативних планів підприємства; стимулювання працівників до участі у досягненні документально визначених завдань енергоефективності. Обов'язковим є запровадження контролю за дотриманням встановлених завдань.

Висновок. Дослідження наявних систем забезпечення енергоефективності на підприємстві, які регламентовані у розглянутих програмах та стандартах, показало, що базовою методологією забезпечення енергоефективності є PDCA-цикл. Водночас виявлено, що для впровадження на підприємствах цієї методології необхідно створення організаційних умов. Тому було запропоновано основні етапи формування організаційних умов забезпечення енергоефективності на підприємстві. Їх реалізація забезпечить таке функціонування системи управління підприємства, за якого будуть досягатися регламентовані вимоги до систем забезпечення енергоефективності, що сприятиме не тільки оптимізації витрат енергоспоживання, а й підвищенню енергоефективності функціонування підприємства в цілому та його конкурентоспроможності.

Напрямом подальших досліджень є визначення організаційних умов енергоефективності, які складуть основу для розроблення механізму забезпечення енергоефективності на підприємстві.

Література: 1. ENERGY STAR [Електронний ресурс] / U.S. Environmental Protection Agency. – Режим доступу : <http://www.energystar.gov/about>. 2. EMAS [Електронний ресурс] / European Commission. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/environment/emas/index_en.htm. 3. ISO 14001 [Електронний ресурс] / International Organization for Standardization. – Режим доступу : <http://www.iso.org/iso/home/standards/management-standards/iso14000.htm>. 4. ISO 50001 Energy management systems – Requirements with guidance for use [Електронний ресурс] / International Organization for Standardization. – Режим доступу : http://www.iso.org/iso/catalogue_detail?csnumber=51297. 5. I.S. EN 16001:2009 Energy management systems – Requirements with guidance for use. Technical Guideline [Електронний ресурс] / Sustainable Energy Ireland. – Режим доступу : http://www.seai.ie/Your_Business/Energy_Agreements/IS393_Energy_Management_System/EN16001_Technical_Guideline.pdf. 6. Basic features of non-formal EMA in European Countries [Електронний ресурс] / European Commission. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/environment/emas/documents/StepUp_2.htm#_Toc261274044. 7. Пономаренко В. С. Структура визначення інтегрального показника системної ефективності розвитку підприємства / В. С. Пономаренко, І. В. Гонтарева // Економіка розвитку. – 2012. – № 1 (61). – С. 86–94. 8. How ENERGY STAR Helps Manufacturers Improve the Energy Performance of their Operations [Електронний ресурс] / US Environmental Protection Agency. – Access mod Режим доступу : http://www.energystar.gov/ia/business/industry/estar_and_manufacturers.pdf. 9. Guidelines for Energy Management [Електронний ресурс] / US Environmental Protection Agency. – Режим доступу : http://www.energystar.gov/index.cfm?c=guidelines.guidelines_index. 10. Валага Л. Ю. Економічна ефективність міжнародної стандартизації / Л.Ю. Валага // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – №10 (148). – С. 54–63.

References: 1. ENERGY STAR / U.S. Environmental Protection Agency [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.energystar.gov/about>. 2. EMAS / European Commission [Electronic resource]. – Access mode : http://ec.europa.eu/environment/emas/index_en.htm. 3. ISO 14001 / International Organization for Standardization [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.iso.org/iso/home/standards/management-standards/iso14000.htm>. 4. ISO 50001 Energy Management Systems – Requirements with Guidance for Use / International Organization for Standardization [Electronic resource]. – Access mode : http://www.iso.org/iso/catalogue_detail?csnumber=51297. 5. I.S. EN 16001:2009 Energy Management Systems – Requirements with Guidance for Use. Technical Guideline / Sustainable Energy Ireland [Electronic resource]. – Access mode : http://www.seai.ie/Your_Business/Energy_Agreements/IS393_Energy_Management_System/EN16001_Technical_Guideline.pdf. 6. Basic Features of Non-formal EMA in European Countries / European Commission [Electronic resource]. – Access mode : http://ec.europa.eu/environment/emas/documents/StepUp_2.htm#_Toc261274044. 7. Ponomarenko V. S. *Struktura vyznachennia intehralnoho pokaznyka systemnoi efektyvnosti rozvytku pidpriemstva* [Structure Determination of Integral Index System Efficiency of the Enterprise] / V. S. Ponomarenko, I. V. Hontareva // *Ekonomika rozvytku*. – 2012. – No. 1 (61). – P. 86–94. 8. How ENERGY STAR Helps Manufacturers Improve the Energy Performance of Their Operations / US Environmental Protection Agency [Electronic resource]. – Access mode : http://www.energystar.gov/ia/business/industry/estar_and_manufacturers.pdf. 9. Guidelines for Energy Management / US Environmental Protection Agency [Electronic resource]. – Access mode : http://www.energystar.gov/index.cfm?c=guidelines.guidelines_index. 10. Valaha L. Yu. *Ekonomichna efektyvnist mizhnarodnoi standartyzatsii* [Economic Efficiency of International Standardization] / L. Yu. Valaha // *Aktualni problemy ekonomiky*. – 2013. – No. 10 (148). – P. 54–63.

Інформація про автора

Іваненко Олена Володимирівна – аспірант кафедри економіки підприємства та менеджменту Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця (пр. Леніна, 9а, м. Харків, 61116, Україна, e-mail: alyssa19@yandex.ru).

Информация об авторе

Иваненко Елена Владимировна – аспирант кафедры экономики предприятия и менеджмента Харьковского национального экономического университета имени Семена Кузнеця (пр. Ленина, 9а, г. Харьков, 61116, Украина, e-mail: alyssa19@yandex.ru).

Information about the author

O. Ivanenko – Postgraduate Student, Department of Economy of Enterprise and Management, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (Lenina pr., 9a, Kharkiv, 61166, Ukraine, e-mail: alyssa19@yandex.ru).

*Стаття надійшла до ред.
07.08.2015 р.*